

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 1-2 (165) | str. 1–279

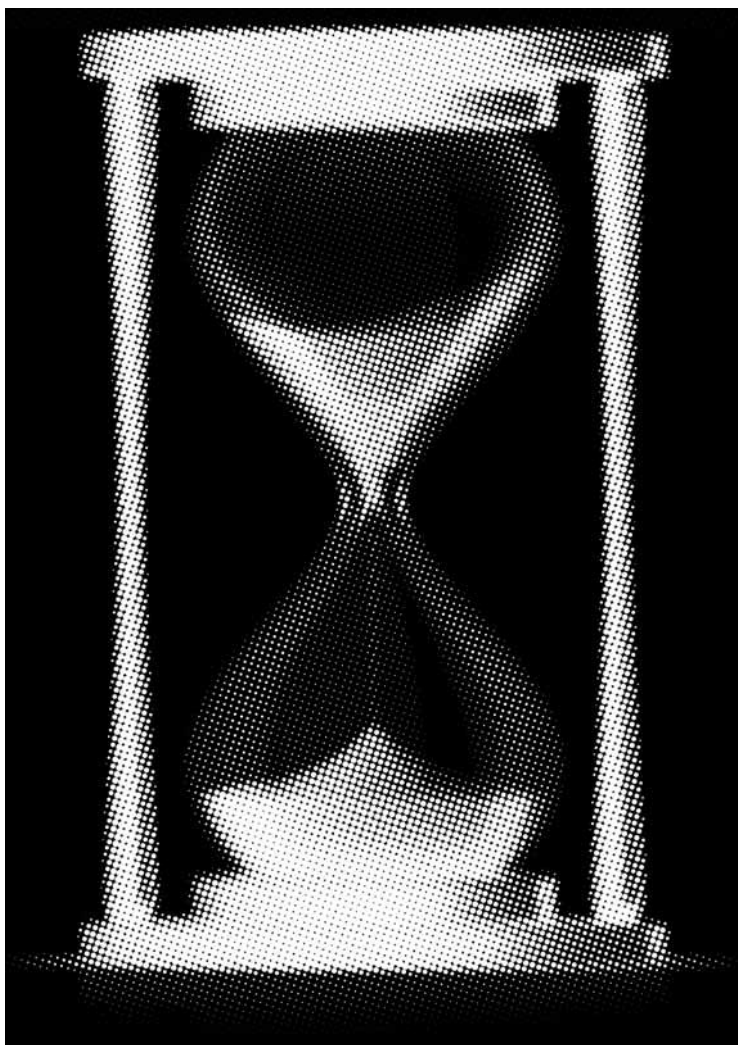

Mirja Jarak, *Ranokrščansko slikarstvo i skulptura u Iliriku u doba sv. Jeronima* • Marko Medved, *Una sconosciuta cappella di S. Girolamo a Rijeka (Fiume) nel contesto della tesi liburnica sull'ubicazione di Stridone* • Nataša Golob, *Prvi ljubljanski škof Sigismund pl. Lamberg: zadolžnica za knjige, izposojene 22. januarja 1478, in darilna listina, izstavljena 16. marca 1484* • Lilijana Žnidaršič Golec, *Studijske in osebne vezi članov »nemške nacije« iz slovenskih dežel na univerzah v Padovi in Bologni v drugi polovici 16. stoletja* • Lovorka Coralić, *Vojnici iz Ljubljane u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama u 18. stoljeću* • Uroš Košir, *Vojška pokopališča in grobovi vojnih ujetnikov in vojakov iz prve svetovne vojne na območju med Trento in Kranjsko Goro* • Jelka Piškurić, *Prispevek k razumevanju organizacije in delovanja Črne roke: primer Franca Fraklja Ferdinand Kühnel, Memento Mori: Ethnisch-sprachliche Aspekte der (Süd-)Kärntner Erinnerungskultur* • Špela Bezjak, *Vloga materialnih virov in sodobni učni pristopi k arheološkim virom v osnovnih in srednjih šolah*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 1-2 (165) | str. 1–279

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 6. april 2022.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2022: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofi nancirajo: Publikacija izhaja s fi nančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafi ka d.o.o. – zanj Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafi ka d.o.o., Ljubljana, maj 2022

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 6, 2022.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2022): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafi ka d.o.o., Ljubljana, May 2022

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK UDC	949.712(05)

Razprave – Studies

- Mirja **Jarak**, Ranokršćansko slikarstvo i skulptura u Iliriku
u doba sv. Jeronima8–23
Early Christian paintings and sculpture in Illyricum in St Jerome's time
- Marko **Medved**, Una sconosciuta cappella di S. Girolamo
a Rijeka (Fiume) nel contesto della tesi liburnica
sull'ubicazione di Stridone24–33
The Unknown Chapel of St. Jerome in Rijeka in the Context
of Liburnian Location of Stridon
- Nataša **Golob**, Prvi ljubljanski škof Sigismund pl. Lamberg:
zadolžnica za knjige, izposojene 22. januarja 1478,
in darilna listina, izstavljena 16. marca 148434–82
Sigismund of Lamberg, the First Bishop of Ljubljana:
A Borrower's Note from 1478 and a Deed of Donation from 1484
- Lilijana **Žnidaršič Golec**, Študijske in osebne vezi članov
»nemške nacije« iz slovenskih dežel na univerzah
v Padovi in Bologni v drugi polovici 16. stoletja.....84–126
Study-Related and Personal Ties of Members of the "German Nation"
from Slovene Lands at Universities in Padua and Bologna in
the Second Half of the 16th Century.
- Lovorka **Čoralić**, Vojnici iz Ljubljane u mletačkim prekomorskim
kopnenim postrojbama u 18. stoljeću.....128–139
Soldiers from Ljubljana in Venetian Overseas Land Troops
in the 18th Century
- Uroš **Košir**, Vojaška pokopališča in grobovi vojnih ujetnikov
in vojakov iz prve svetovne vojne na območju med Trento
in Kranjsko Goro140–159
Military Cemeteries and Graves of Prisoners of War and Soldiers
from World War I in the Area between Trenta and Kranjska Gora
- Jelka **Piškurić**, Prispevek k razumevanju organizacije in
delovanja Črne roke: primer Franca Fraklja160–183
Towards Understanding the Organization and Operation of
the Black Hand: The Case of Franc Frakelj

Ferdinand Kühnel , <i>Memento Mori</i> : Ethnisch-sprachliche Aspekte der (Süd-)Kärntner Erinnerungskultur	184–219
Memento Mori: Ethnic and Linguistic Aspects of (South-) Carinthian Culture of Remembrance	
Špela Bezjak , Vloga materialnih virov in sodobni učni pristopi k arheološkim virom v osnovnih in srednjih šolah	220–236
The Role of Material Sources and Modern Teaching Approaches in Basic and Secondary Schools	

V spomin – In memoriam

Milica Kacin Wohinz (Marta Verginella)	238–249
Jože Mlinarič (Boris Hajdinjak)	250–253

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Handbuch zur Geschichte Südosteuropas, Bd. 1, 2 (Peter Štih)	256–257
Ante Tresić Pavičić, Povijest Hrvata pod narodnim vladarima (619-1102) (Ignacij Voje)	258–262
Tomaž Lazar, Oklepi iz Narodnega muzeja Slovenije. Zaščitna oprema od visokega srednjega do zgodnjega novega veka (Jernej Kotar)	263–265
Boris Golec: Valvasorji: med vzponom, Slavo in zatonom (Dejan Zadravec)	266–269

Sergij Vilfan, Opera selecta. Pravotvornost in pravo v zgodovini Slovencev in njihovih sosedov (Anton Snoj)	270–272
Mojca Šorn, Pomanjkanje in lakota v Ljubljani med veliko vojno (Irena Selišnik)	273–275

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	276–279
Instructions for Authors	

Ocene in poročila

Mojca Šorn, **Pomanjkanje in lakota v Ljubljani med veliko vojno**. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2020, 360 strani (Zbirka Razpoznavanja; 24).

Mojca Šorn v svoji knjigi nadaljuje z raziskovanjem življenj civilistov v zaledju vojne, ki jih je leta 2007 raziskala v drugačnem časovnem okvirju. V pričujoči knjigi tako stopimo v čas prve svetovne vojne, vojaškega gospodarstva in državnega nadzora, v čas t.i. vojnega absolutizma. Ob pravkar minuli stoletnici velike vojne je bilo sicer napisanih kar nekaj novih študij, ki so zajele nove neraziskane vidike, toda vidik vsakodnevnega življenja v zaledju je bil doslej zaobjet le v redkih člankih. Pričujoča monografi ja zapolnjuje prepotreben manko na tem področju s svojim sistematičnim pregledom, ki nas vodi skozi labirint cen, državne birokracije in zmede v preskrbi. Skozi knjigo se približamo izkušnji meščanske ali delavske gospodinje, soočimo z vprašanji sestavljanja jedilnika in iskanjem sestavin zanje, skrbmi družinskega očeta, ki poskuša preko svoje socialne mreže priskrbeti nekaj dobrot s podeželja in tegobami otrok, ki so stali v neskončnih vrstah pred trgovinami v negotovosti ali bodo na koncu sploh dobili dobrine, ki bi jih glede na bone morali. S kombinacijo arhivskih in časopisnih virov tako avtorica sooči uradni pogled oblasti in izkušnjo javnosti, ki sta včasih sovpadajoča, včasih pa tudi ne, pa tudi izkušnjo posameznika. Kontekst dogajanja na Kranjskem se preko upoštevanja literature o monarhiji lepo umesti tudi v njen širši okvir.

V prvem poglavju avtorica oriše preskrbstvene razmere v mestu Ljubljana in širšem Kranjskem pred prvo svetovno vojno. V Ljubljani je bilo namreč že pred vojno mogoče opaziti nekoliko neurejeno preskrbo na trgu z živili, to obdobje zaznamujejo neuspešni poskusi ustanovitve občinskega podjetja za preskrbo, poskusi nadzora cen in iskanje tujih uspešnih zgledov. Z naslednjim poglavjem se že podamo v vojni čas, v njem avtorica oriše sistem preskrbe v vojni, predstavi zakone in dekrete, ki so bili sprejeti in nastanek vojnega gospodarstva za katerega je bila prehrana osrednja in hkrati nerešljiva težava habsburške monarhije. Razpad sistema preskrbe v nekdanji monarhiji, tako ni bil primerljiv skoraj z nobeno evropsko državo, nezadovoljstvo z dobavo primernega živeža pa je bilo eden izmed pomembnih vzrokov pritiska za končanje vojne.

Po uvodnih poglavjih, ki so pojasnila legalistični kontekst preskrbe, se Mojca Šorn nato loti raziskovanja njene organizacije v vojnem času na Kranjskem oziroma v Ljubljani. Podpoglavja si sledijo v kronološkem pregledu vojnih let, preko katerih sledimo zaostrovanju krize, daljšanju seznama živil, ki se lahko pridobijo

zgolj preko živilskih nakaznic in njihovi slabši in slabši hranilni vrednosti. V teh poglavjih je predstavljena cela množica ukrepov, s katerimi je mestna oblast skušala rešiti pomanjkanje, od tistih, ki so parke spreminjali v vrtove, pa brezmesni dnevi, spodbujanje kunčje reje, in mnogi drugi. Hkrati so se vedno znova pojavljali pozivi k samooskrbi, ki pa so ostali neodgovorjeni. V težkih vojnih dneh so nekateri videli tudi priložnost za zaslužek in zasebna iniciativa je sicer na eni strani nekoliko lajšala težave z oskrbo, po drugi strani pa skrbela za rast cen in včasih kršila vrsto dekretov, ki jih je sprejemala država. Državna oblast je skušala aprovizacijo izboljšati s celo vrsto ukrepov, ki pa so v veliki večini ostajali le tigri na papirju, hkrati je vse več prebivalcev mesta Ljubljane potrebovalo državno pomoč za preživetje. V zadnjem letu vojne je bila stiska že tako velika, da je občasno eskalirala v nemire, postala pa je tudi politično orožje nekaterih strank, ki so ponovno pričele politično delovati zaradi pojanja političnega nadzora. Tudi ko se je vojna formalno končala, lakote z njo ni bilo konec, zlasti dolgo je vztrajalo pomanjkanje moke, ki je bilo rešeno šele v letu 1919. Beograjska centralna vlada je pomanjkanje živil komaj razrešila z razglasitvijo svobodne trgovine z živili in prehranski izdelki so se tedaj znašli na policah, še vedno pa po precej zasoljenih cenah, zato je mestna oblast vse do leta 1920 skrbela za preskrbo prebivalcev s posebnimi nakaznicami.

Vodenje gospodinjstva in skrb za primerno prehrano je bila naloga žensk in nič čudnega torej, da so zato ženske bile glavna ciljna skupina, ki so bile boj s »sovražnikoma« z lakoto in pomanjkanjem, iz svojih kuhinj. To poglavje razkriva različne strategije preživetja, ki so jih izbrale gospodinje, vrsto receptov, ki so bili različno uporabni in s katerimi jih je oblast skušala navdušiti in prispevati k njihovi iznajdljivosti. Vojna je spreminjala dieto Ljubljančanov z novimi nadomestki, pa tudi s predlogi o hranilni vrednosti tistih živil, na katere so poprej pomislili le redki, s kunci, polži in slanimi ribami. Brezmesni dnevi so terjali brezmesne jedi, relativno obilje hrane poleti pa nove načine shranjevanja za obdobji zimskega in zgodnje spomladanskega pomanjkanja.

Medvojnem pomanjkanju so se v vojnem času pridružile tudi bolezni, in v posebnem poglavju lahko preberemo, kako se je oblast nevarnosti sicer zavedala, kar pa ni pomenilo, da jo je tudi preprečila. V zaledju fronte ni razsajala zgolj najbolj znana španska gripa, pač pa tudi druge bolezni, ki so jih prenašali vojaki. Nalezljive bolezni, ki se razširijo z vojaki, črne koze, pegasti tifus, kolera, griža, ki jih je Ljubljana pred vojno uspešno izkoreninila, so se v vojni zopet pojavile. Hkrati pa se zaradi splošne oslabelosti zavaljo pomanjkanja razbohotijo tudi stare bolezni in tak primer najboljše ponazarja zadnje podpoglavje o vzponu tuberkuloze. Tudi v medicinskem smislu se hude razmere v Ljubljani niso iztekle z vojno, pač pa je imela ta vpliv na demografske in higienske razmere še dolgo po sprejetem miru.

V predzadnjem poglavju, potem ko smo že dodobra spoznali težke razmere v mestu, se avtorica loti vprašanj odnosov v vojni. Le te tematizira zlasti v kontekstu preskrbe, kar je pomenilo predvsem iskanje krivcev za nastalo slabo stanje in lakoto. Kot ugotavlja, so se ti iskali v Madžarih, v nasprotju med podeželjem in mestom ter med prodajalci. Veliko pomanjkanje živil pa je spremenilo v konkurenco za hrano tudi vse ostale v dolgi vrsti pred trgovino.

Študija Mojce Šorn je izjemno zanimiva in primerljiva s podobnimi tujimi raziskavami, ki prav tako razkrivajo veliko pomanjkanje in podobne probleme po vsej Habsburški monarhiji, pa tudi v Nemčiji. Če so prve raziskave o življenju civilistov v času prve svetovne vojne bile napisane v osemdesetih letih minulega stoletja, tako k nam slednja tematika prihaja relativno pozno. Knjiga problem pomanjkanja predstavi zelo kompleksno, z vidika oblasti, potrošnikov in prodajalcev/proizvajalcev hrane (kmetov). Hkrati oriše mehanizme (ali bolje zabeleži odsotnost le teh) reševanje problema lakote v mestu, ki se je s številnimi administrativnimi ukrepi znašlo v slepi ulici, s tem pa nam pokaže tudi na naravo upravnega sistema monarhije, pozicijo mesta Ljubljane v tem sistemu in hkrati na samo delovanje mestne oblasti v relaciji do svojih meščanov. Ta zelo lepo berljiva knjiga pa je seveda tudi svojevrstno pričevanje o »prilagodljivosti« ljudi.

Irena Selišnik

ISSN 0350-5774

ZČ | Ljubljana | 76 | 2022 | št. 1-2 (165) | str. 1–279